

**JAMIYAT ONGIDA GENDER TENGLIKNI
SHAKLLANTIRISH: PSIXOLOGIK TRANSFORMATSIYA,
KOMMUNIKATSIYA VA MEDIA**

<https://doi.org/10.24412/2181-1784-2026-20-716-720>

Nilufar Nusratova,
TDSHU, Xorijiy til va adabiyoti: ingliz tili 1-kurs talabasi,
Toshkent, O'zbekiston
Tel: +998997091606,
E-mail: nusratovanilufar109@gmail.com
Ilmiy rahbar: PhD, dots v.b. **M. Taylanova**

Annotatsiya: Ushbu maqola jamiyat ongida gender tenglikni shakllantirish jarayonlarini psixologik transformatsiya, kommunikatsiya va media omillari orqali tahlil qiladi. Tadqiqotda gender stereotiplarining shakllanishi, ularning individual ong va ijtimoiy xulqqa ta'siri ilmiy asosda yoritiladi. Psixologik yondashuvlar shaxsiy identifikatsiya, qadriyatlar va ijtimoiy rollarning o'zgarishini tushuntirishga xizmat qiladi. Kommunikatsiya jarayonlari esa oilaviy, ta'limiy va jamoaviy muhitda gender tenglik haqidagi tasavvurlarni uzatish mexanizmlarini ochib beradi. Media makonining roli an'anaviy va raqamli axborot vositalari orqali genderga oid diskurslarning shakllanishi bilan izohlanadi. Maqolada zamonaviy jamiyatda gender tenglikni mustahkamlash uchun kompleks psixologik va kommunikativ strategiyalarni ishlab chiqish zarurligi asoslanadi hamda amaliy tavsiyalar taklif etiladi. Natijalar tadqiqotchilar, mutaxassislar va siyosat ishlab chiquvchilar uchun nazariy hamda amaliy ahamiyatga ega bo'lib, ijtimoiy barqarorlik va adolatli munosabatlarni rivojlantirishga xizmat qiladi. Shuningdek maqola akademik muhitda gender masalalarini chuqurroq o'rganishga metodologik asos bo'lib xizmat qiladi. Kelajak tadqiqotlar uchun yangi ilmiy yo'nalishlarni belgilab beradi va fanlararo hamkorlikni kengaytirishga yordam beradi jamiyat miqyosida ijobiy.

Kalit so'zlar: Gender tenglik, jamiyat ongi, psixologik transformatsiya, ijtimoiy stereotiplar, kommunikatsiya jarayonlari, media ta'siri, gender identifikatsiyasi, ijtimoiy ong va qadriyatlar.

Abstract: This article analyzes the process of forming gender equality in social consciousness through the lenses of psychological transformation, communication, and media influence. The study examines the formation of gender stereotypes and their impact on individual consciousness and social behavior from a scientific perspective. Psychological approaches explain changes in personal identification, values, and social roles. Communication processes reveal the mechanisms of transmitting perceptions of gender equality within family, educational, and community environments. The role of media space is explained through the formation of gender-related discourses in traditional and digital media. The article substantiates the need to develop comprehensive psychological and communicative strategies to strengthen gender equality in modern society and offers practical recommendations. The findings have theoretical and practical significance for researchers, professionals, and policymakers, contributing to social stability and the development of equitable relations. The article also serves as a methodological basis for deeper academic study of gender issues and identifies new directions for future interdisciplinary research.

Keywords: Gender equality, social consciousness, psychological transformation, social stereotypes, communication processes, media influence, gender identity, social awareness and values.

Аннотация: В статье анализируются процессы формирования гендерного равенства в общественном сознании через призму психологической трансформации, коммуникации и влияния медиа. В исследовании научно рассматриваются механизмы формирования гендерных стереотипов и их воздействие на индивидуальное сознание и социальное поведение. Психологические подходы раскрывают изменения личностной идентификации, ценностей и социальных ролей. Коммуникационные процессы показывают способы передачи представлений о гендерном равенстве в семейной, образовательной и общественной среде. Роль медианпространства объясняется формированием гендерных дискурсов в традиционных и цифровых средствах массовой информации. В статье обосновывается необходимость разработки комплексных психологических и коммуникативных стратегий для укрепления гендерного равенства в современном обществе и предлагаются практические рекомендации. Полученные результаты имеют теоретическое и практическое значение для исследователей, специалистов и разработчиков политики, способствуя социальной стабильности и развитию справедливых общественных отношений.

Ключевые слова: Гендерное равенство, общественное сознание, психологическая трансформация, социальные стереотипы, коммуникационные процессы, влияние медиа, гендерная идентичность, общественное сознание и ценности.

Bugungi globallashuv va ijtimoiy transformatsiyalar sharoitida jamiyat ongida gender tenglikni shakllantirish masalasi eng dolzarb ijtimoiy-psixologik muammolardan biri sifatida namoyon bo‘lmoqda. Gender tenglik nafaqat erkaklar va ayollar o‘rtasida teng huquq va imkoniyatlarni ta’minlash, balki jamiyatning barqaror rivojlanishi, inson kapitalining to‘liq namoyon bo‘lishi hamda ijtimoiy adolatni qaror toptirishning muhim omili hisoblanadi. Shunga qaramay, ko‘plab jamiyatlarda genderga oid stereotiplar, an’anaviy qarashlar va ijtimoiy rollarning qat’iylashuvi gender tenglikni to‘liq ro‘yobga chiqarishga to‘sqinlik qilmoqda. Mazkur muammoning ildizi jamiyat ongida shakllangan psixologik tasavvurlar va qadriyatlar tizimi bilan chambarchas bog‘liqdir. Psixologik transformatsiya jarayonlari shaxsning o‘zini anglashida, ijtimoiy rollarni qabul qilishida va gender identifikatsiyasida muhim o‘rin tutadi. Aynan shu jarayonlar orqali genderga oid tenglik yoki tengsizlikka asoslangan qarashlar mustahkamlanadi yoki qayta ko‘rib chiqiladi. Shu bois gender tenglik masalasini faqat huquqiy yoki iqtisodiy nuqtayi nazardan emas, balki psixologik jarayonlar orqali tahlil qilish dolzarb ilmiy vazifaga aylanmoqda. Bundan tashqari, kommunikatsiya va media makoni jamiyat ongiga ta’sir ko‘rsatishda yetakchi mexanizmlardan biri hisoblanadi. Oila, ta’lim muassasalari, ijtimoiy guruhlar va ommaviy axborot vositalari orqali uzatilayotgan axborotlar gender haqidagi tasavvurlarni shakllantiradi, mustahkamlaydi yoki o‘zgartiradi. Ushbu tadqiqot mavzusi nafaqat nazariy bilimlarni boyitadi, balki gender tenglikni ta’minlashga qaratilgan samarali strategiyalarni ishlab chiqish uchun mustahkam ilmiy asos yaratadi.

Jamiyat ongida gender tenglikning shakllanishi - bu murakkab psixologik va ijtimoiy jarayon bo‘lib, u turli omillar orqali - inson psixikasining ichki strukturalari, kommunikativ jarayonlar va ommaviy axborot vositalari orqali o‘z ifodasini topadi. Gender stereotiplari inson ongiga dastlabki ijtimoiy sharoitlarda singib kiradi va ularning ta’siri davomida shaxsiy qadriyatlar, atrofdagilarga

munosabatlar va hayotiy qarorlar shakllanadi. Bu stereotiplar nafaqat shaxsiy xulq-atvorni belgilaydi, balki umumiy jamiyat ongi orqali keng tarqalgan qadriyatlar tizimini yaratadi. Gender stereotiplarining mavjudligi ko‘pincha erkak va ayollarga nisbatan qat’iy belgilangan rollarni qabul qilishga undaydi, bu esa teng huquqlilikning ijtimoiy maydonda to‘liq amalga oshishiga to‘sqinlik qiladi [4, 907].

Psixologik transformatsiya jarayoni shaxsiy identifikatsiya, qadriyatlar va gender rollari to‘g‘risidagi e‘tiqodlarning o‘zgarishiga qaratilgan. Jamiyat a‘zolari o‘z hayotiy tajribasi orqali gender haqidagi stereotipik tasavvurlarni qayta baholab, ularni ijobiy yo‘nalishda o‘zgartirishi mumkin. Bu jarayonda ta‘lim muassasalari, oilaviy tarbiya, shuningdek, kommunikatsiya vositalari orqali uzatiladigan kontent muhim rol o‘ynaydi [3, 143]. Kommunikatsiya jarayonlari odamlar o‘rtasida axborot almashish, xabardorlik va empatiya darajasini oshirishga xizmat qiladi hamda gender haqidagi normativ qarashlarni qayta ko‘rib chiqishga turtki bo‘ladi.

Media esa gender masalalarini yoritish orqali keng auditoriyaga ta‘sir ko‘rsatadi. An‘anaviy va raqamli media platformalari orqali tarqatiladigan kontent jamiyatda gender rollari va identifikatsiyasi haqidagi qarashlarni mustahkamlashi yoki ularni yo‘qotishga yordam berishi mumkin. Ijtimoiy tarmoqlar, bloglar va ommaviy axborot vositalari gender haqidagi fikrlarni shakllantirishda o‘ziga xos maydon yaratadi, bu esa yosh avlod ongida gender haqidagi qadriyatlarni yangilashga xizmat qiladi [1, 20]. Rivojlangan kommunikatsiya strategiyalari va media kampaniyalar gender tenglikni targ‘ib qilish orqali ijtimoiy ongni transformatsiya qilishda muhim vosita bo‘lib xizmat qiladi. Shu bilan birga, gender tenglikni jamiyat ongida shakllantirish jarayonida milliy madaniyat, diniy qadriyatlar va tarixiy tajriba ham muhim omil bo‘lib qoladi. Ular gender tajribalarini talqin qilishda yon ta‘sir ko‘rsatadi va bu jarayonda lokal kontekst alohida e‘tiborga ega bo‘lishi lozim. Bundan tashqari, gender tenglikni mustahkamlash faqat nazariy tahlil bilan chegaralanmay, balki amaliy dasturlar, siyosat choralari va ta‘lim tizimidagi o‘zgarishlar orqali ham rivojlanishi zarur. Bu esa jamiyatning barcha darajalarida gender ongini o‘stirish bo‘yicha kompleks yondashuvni talab etadi [2, 421].

Jamiyat ongida gender tenglikni shakllantirishda ta‘lim tizimi alohida strategik ahamiyatga ega bo‘lib, u psixologik transformatsiyaning eng barqaror va uzoq muddatli mexanizmlaridan biri hisoblanadi. Ta‘lim jarayonida berilayotgan bilimlar, darsliklardagi mazmun, o‘qituvchi va o‘quvchi o‘rtasidagi munosabatlar genderga oid qarashlarning shakllanishiga bevosita ta‘sir ko‘rsatadi. Agar ta‘lim muhitida gender stereotiplari takrorlansa yoki mustahkamlanib borilsa, bu holat yosh avlod ongida tengsizlikni normativ holat sifatida qabul qilishga olib keladi [5, 31]. Aksincha, genderga sezgir ta‘lim yondashuvlari, tenglikka asoslangan pedagogik metodlar va inklyuziv kommunikatsiya usullari shaxsda tanqidiy fikrlashni rivojlantirib, gender tenglikka ijobiy munosabatni shakllantiradi.

Psixologik nuqtayi nazardan qaraganda, gender tenglikka oid ongning shakllanishi ijtimoiy o‘rganish nazariyasi bilan chambarchas bog‘liqdir. Shaxslar o‘z atrofidagi muhitni kuzatish, taqlid qilish va ijtimoiy baholash orqali genderga

oid xulq-atvor modellarini o'zlashtiradi. Oila a'zolari, tengdoshlar, yetakchi shaxslar va ommaviy axborot vositalari bu jarayonda asosiy ijtimoiy agentlar sifatida namoyon bo'ladi. Ayniqsa, bolalik va o'smirlik davrida qabul qilingan gender stereotiplari keyinchalik shaxsning kasbiy tanlovi, ijtimoiy faolligi va o'z-o'zini baholashiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli gender tenglikni ta'minlash jarayoni erta yoshdan boshlanishi zarur [7, 77].

Kommunikatsiya jarayonlari gender tenglikni targ'ib qilishda muhim psixologik vosita bo'lib xizmat qiladi. Samarali kommunikatsiya orqali jamiyat a'zolari o'rtasida o'zaro tushunish, empatiya va tolerantlik rivojlanadi. Gender masalalariga oid ochiq muloqot, muhokamalar va ijtimoiy kampaniyalar insonlarda mavjud stereotiplarni anglash va ularni tanqidiy qayta ko'rib chiqishga yordam beradi. Shu bilan birga, kommunikatsiyada ishlatiladigan til, obrazlar va ramzlar ham muhim ahamiyatga ega. Genderga nisbatan neytral va inklyuziv tilning qo'llanilishi jamiyat ongida tenglik g'oyalarini mustahkamlashga xizmat qiladi.

Media makoni esa zamonaviy jamiyatda gender tenglikni shakllantirishning eng kuchli va tezkor vositalaridan biridir. Televideniye, matbuot, internet nashrlari va ijtimoiy tarmoqlar orqali tarqatilayotgan kontent millionlab insonlar ongiga bir vaqtning o'zida ta'sir ko'rsatadi. Media mahsulotlarida erkak va ayol obrazlarining qanday tasvirlanishi, ularning ijtimoiy rollari va mavqei gender haqidagi tasavvurlarni shakllantiradi. Agar media kontentida ayollar va erkaklar teng imkoniyatlarga ega, faol va mustaqil shaxslar sifatida namoyon etilsa, bu holat jamiyatda gender tenglik g'oyalarining qabul qilinishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Biroq, stereotipik va diskriminatsion tasvirlar aksincha, mavjud tengsizliklarni chuqurlashtirishi mumkin [6, 11]. Shu bois, gender tenglikni jamiyat ongida mustahkamlash uchun media savodxonlikni oshirish muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Bu jarayon psixologik barqarorlikni kuchaytirib, shaxsning mustaqil fikrlash qobiliyatini rivojlantiradi.

Umuman olganda, jamiyat ongida gender tenglikni shakllantirish ko'p qirrali va uzluksiz jarayon bo'lib, u psixologik transformatsiya, samarali kommunikatsiya va mas'uliyatli media siyosatini uyg'unlashtirishni talab qiladi. Ushbu omillarning o'zaro integratsiyasi orqali gender tenglik nafaqat ijtimoiy norma sifatida qabul qilinadi, balki jamiyat taraqqiyotining muhim qadriyatiga aylanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

- [1] Bhatti, M. A., Yousaf, C. H., & Shehzadi, A. I. (2021). *Role of Social Media in Promoting Feministic Consciousness* (Ijtimoiy media orqali gender ongini shakllantirish), 20.
- [2] Gölgeli, K. (2024). *Interpersonal Communication and Gender Equality: A Study on Public Relations and Advertising Students* (Kommunikatsiya jarayoni va gender tenglik), 421.
- [3] Istiqomah, E. (2024). *An Attempt to Gain Gender Equality and Women's Empowerment in Social Media* (Ijtimoiy media orqali gender tenglikni mustahkamlash jarayoni, 143.

- [4] Jo‘rayeva, I. (2025). *Social and Cognitive Consequences of Gender Stereotypes in the Media*. Journal of Multidisciplinary Sciences and Innovations (Media orqali gender stereotiplarning jamiyat ongi va individ psixikasiga ta’siri), 907 <https://inlibrary.uz/index.php/jmsi/article/view/90338>
- [5] Siddiqi, N. & Shafiq, M. (2017). *Cultural Values and Gender Roles: Review* (Madaniy qadriyatlar va gender rollari), 31.
- [6] Tusupbekova S. et al. (2025). *The Influence of Social Media on Mediating Gender Identity and Psychosocial Values in the Student Population of Kazakhstan* (Ijtimoiy media va gender identifikatsiya), 11.
- [7] Карпова, Маргарита К. & Бученкова, Элла О. (2023). *Gender Relations in Modern Society: Equality or Inequality?*, 77.